

**MAXSUS PEDAGOGIKA FANLARINI O'QITISHNING NAZARIY-METODIK
ASOSLARI****Maqsudova Nodira Alijonovna****nodiramaqsudova86@gmail.com****Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti Namangan Filiali****Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim kafedrasi dotsenti****<https://doi.org/10.5281/zenodo.17528068>**

Annotatsiya: Ushbu maqolada maxsus pedagogika fanlarini o'qitish jarayonining nazariy va metodik asoslari ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Maqolada maxsus ta'lim tizimidagi zamonaviy talablar, pedagogik va psixologik yondashuvlar, shuningdek, imkoniyati cheklangan bolalar bilan ishlashda qo'llaniladigan samarali o'qitish usullari yoritib berilgan. Shu bilan birga, o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish, ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalardan foydalanish, differensial va individual yondashuvning ahamiyati keng tahlil qilingan. Tadqiqotda maxsus pedagogika fanlarini o'qitishda metodik ta'minot, amaliy mashg'ulotlar tizimi va integrativ yondashuvlar orqali ta'lim samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Maxsus pedagogika, o'qitish metodikasi, nazariy asoslar, inklyuziv ta'lim, individual yondashuv, innovatsion texnologiyalar, kasbiy kompetensiya, korreksion ta'lim, integrativ yondashuv, metodik ta'minot.

Zamonaviy ta'lim tizimida maxsus pedagogika fanlarini o'qitish masalasi alohida ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi. Chunki jamiyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida har bir insonning, xususan, imkoniyati cheklangan shaxslarning sifatli ta'lim olish huquqini ta'minlash muhim ijtimoiy vazifalardan biridir. Shu nuqtai nazardan, maxsus pedagogika fanlarini o'qitish jarayonida zamonaviy nazariy yondashuvlar, metodik tamoyillar va innovatsion ta'lim texnologiyalarini qo'llash zaruriy ehtiyojga aylanmoqda.

Maxsus pedagogika — bu imkoniyati cheklangan bolalarni o'qitish, tarbiyalash va ijtimoiy hayotga moslashtirish jarayonini o'rganadigan fan bo'lib, uning asosiy maqsadi shaxsning rivojlanishidagi o'ziga xos xususiyatlarni hisobga olgan holda ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishdan iboratdir. Ushbu fan nafaqat pedagogik, balki psixologik, tibbiy, ijtimoiy va lingvistik jihatlarni ham o'z ichiga olgan ko'p tarmoqli ilmiy yo'nalishdir.

Bugungi kunda maxsus ta'lim tizimi o'z mazmuni, shakli va metodlari jihatidan yangilanib bormoqda. O'zbekiston Respublikasida inklyuziv ta'limni joriy etish, maxsus ehtiyojli bolalarning ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirish bo'yicha qator me'yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilingan. Xususan, "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, "Yangi O'zbekiston — inson qadrini ulug'lash" konsepsiyasi, shuningdek, "2022–2026 yillarda Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi"da maxsus ta'lim sifatini oshirish, o'qituvchilarning kasbiy salohiyatini mustahkamlash, ta'lim jarayonini raqamlashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

Maxsus pedagogika fanlarini o'qitishda nazariy asoslarni puxta o'zlashtirish bilan bir qatorda, amaliy mashg'ulotlar tizimi, innovatsion metodlar, integrativ va differensial yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi. Zero, zamonaviy pedagog o'z faoliyatida nafaqat an'anaviy bilimlarni, balki har bir o'quvchining individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda, interfaol, kommunikativ va refleksiv metodlardan samarali foydalana olishi lozim. Shu bois, mazkur maqolada maxsus pedagogika fanlarini o'qitishning nazariy-metodik asoslari, ularning o'quv jarayonidagi o'rni, amaliy yondashuvlar hamda ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari keng yoritib beriladi.

Maxsus pedagogika fanlarini o'qitishning nazariy-metodik asoslari, avvalo, insonparvarlik g'oyalari, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tamoyillari hamda har bir bolaning o'ziga xos individual rivojlanish ehtiyojlarini hisobga olishga tayanadi. Bu yondashuvlar ta'lim jarayonida pedagogik hamda psixologik jihatdan qulay muhit yaratish, o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ijtimoiy faollik va o'z imkoniyatlariga ishonchni shakllantirishga xizmat qiladi. Maxsus pedagogika fanlari umumiy pedagogika bilan uzviy bog'liq bo'lib, o'zining ilmiy-nazariy tizimiga ega. Uning nazariy asosini A. Makarenko, L. S. Vigotskiy, S. L. Rubinshteyn, P. Ya. Galperin, V. V. Lebedinskiy kabi olimlarning ilmiy qarashlari tashkil etadi. Xususan, Vigotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasi imkoniyati cheklangan bolalar bilan ishlashda ularning mavjud bilim darajasini emas, balki rivojlanish potensialini hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi. Bu tamoyil maxsus ta'limda o'qitish mazmuni va metodlarini to'g'ri tanlashga asos bo'lib xizmat qiladi. Nazariy yondashuvlar orasida shuningdek, inklyuziv ta'lim konsepsiyasi, kompensator rivojlanish nazariyasi hamda psixologik-pedagogik moslashuv tamoyili muhim o'rin tutadi. Ularning har biri o'quv jarayonida bolaning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda, teng imkoniyatlar muhitini yaratishga qaratilgan.

Maxsus pedagogika fanlarini o'qitish metodikasi — bu o'qitish jarayonini tashkil etish, o'quvchilarda bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishga yo'naltirilgan ilmiy asoslangan tizimdir. Ushbu jarayonda quyidagi metodik tamoyillar asosiy o'rin tutadi:

Individuallashtirish tamoyili – har bir o'quvchining shaxsiy imkoniyatlarini inobatga olgan holda ta'lim berish.

Bosqichma-bosqichlik tamoyili – o'qitish materialini oddiydan murakkabga tomon rivojlantirish.

Kuzatish va tahlil asosida o'rganish – o'quvchi faoliyatini baholashda subyektiv fikrlardan ko'ra, kuzatish va obyektiv natijalarga tayanish.

Interfaollik tamoyili – o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi faol muloqotni ta'minlash.

Metodik jihatdan maxsus pedagogika fanlarini o'qitishda darsning strukturasi, ko'rgazmali vositalardan foydalanish, audio-vizual texnologiyalar, amaliy mashg'ulotlar, refleksiya va diagnostika usullari muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, maxsus ehtiyojli bolalar bilan ishlashda darslar kuzatuv, o'yin, tajriba, rasm, nutq mashqlari kabi faol metodlar orqali tashkil etilishi lozim.

Bugungi kunda ta'lim jarayonida innovatsion yondashuvlarni joriy etish maxsus pedagogika samaradorligini oshiruvchi asosiy omillardan biridir. Bu borada axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, virtual laboratoriyalar, multimedia vositalari, elektron darsliklar va simulyatsion mashg'ulotlar keng qo'llanilmoqda. Mazkur yondashuvlar o'quvchilarni mustaqil o'rganishga, tahlil qilishga va o'z fikrini erkin ifoda etishga undaydi. Integrativ yondashuv esa maxsus pedagogika fanlarini boshqa sohalar — psixologiya, logopediya, defektologiya, tibbiyot, ijtimoiy ish bilan uzviy bog'lashni nazarda tutadi. Bu esa o'qituvchining kasbiy kompetensiyasini oshirib, bolalarning kompleks rivojlanishini ta'minlaydi.

Maxsus pedagogika fanlarini samarali o'qitish uchun o'qituvchining kasbiy mahorati, empatiyasi va metodik saviyasi muhim o'rin tutadi. O'qituvchi nafaqat o'z fanining bilimdoni, balki ruhshunos, ijtimoiy faol va kommunikativ shaxs bo'lishi lozim. U o'quvchilarda o'ziga ishonchni shakllantira olishi, ularning shaxsiy imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishga ko'maklashishi zarur. Metodik ta'minot tizimiga o'quv dasturlari, dars ishlanmalari, metodik qo'llanmalar, test topshiriqlari va elektron resurslar kiradi. Bu vositalar ta'lim jarayonining sifatini nazorat qilish va mustahkamlashga xizmat qiladi.

Maxsus pedagogika fanlarini o'qitish jarayonida amaliy mashg'ulotlar alohida o'rin tutadi. Chunki nazariy bilimlarni amaliyot bilan uyg'unlashtirish o'qituvchi va talabalarda real pedagogik vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish, muloqot olib borish, dars jarayonini to'g'ri tashkil etish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shu maqsadda pedagogik amaliyot, kuzatuv darslari, tahlil mashg'ulotlari va innovatsion loyihalar tashkil etilishi lozim.

Yuqorida bayon etilgan fikrlar shuni ko'rsatadiki, maxsus pedagogika fanlarini o'qitish jarayoni nafaqat nazariy bilimlarni o'zlashtirish, balki chuqur amaliy tayyorgarlikni ham talab etadi. Zamonaviy ta'lim tizimida bu fanlarning o'рни tobora ortib bormoqda, chunki ular imkoniyati cheklangan shaxslarning ijtimoiy integratsiyasi, mustaqil hayotga tayyorlanishi va o'z salohiyatini ro'yobga chiqarishida muhim vosita hisoblanadi.

Maxsus pedagogika fanlarini o'qitishda nazariy asoslar — bu o'qitish mazmunini belgilovchi, ta'lim jarayonini ilmiy asosda tashkil etishga imkon beruvchi poydevordir. Metodik asoslar esa bu nazariy g'oyalarni amaliyotda tatbiq etish, o'quvchi va talabalar bilan samarali ishlash, ularning individual rivojlanish ehtiyojlariga mos sharoit yaratish imkonini beradi.

Bugungi kunda maxsus ta'limda inklyuziv yondashuv, innovatsion texnologiyalar, integrativ metodlar, ko'p tarmoqli hamkorlik kabi konsepsiyalarni chuqur o'rganish va amaliyotda qo'llash dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, o'qituvchi faoliyatida raqamli texnologiyalardan foydalanish, multimediya materiallari va elektron o'quv resurslari orqali ta'lim samaradorligini oshirish ehtiyoji ortib bormoqda.

Maxsus pedagogika fanlarini o'qitishning muvaffaqiyati ko'p jihatdan o'qituvchining kasbiy kompetensiyasiga, uning shaxsiy fazilatlar va pedagogik mahoratiga bog'liq. O'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki har bir o'quvchining shaxsiy imkoniyatlarini ko'ra oladigan, unga ishonch bag'ishlay oladigan, ijtimoiy qo'llab-quvvatlovchi shaxs sifatida faoliyat yuritishi lozim. Shunday qilib, maxsus pedagogika fanlarini o'qitishning nazariy va metodik asoslarini chuqur o'rganish, zamonaviy yondashuvlar bilan boyitish, innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish, o'qituvchi va talabalarning ilmiy-amaliy salohiyatini oshirish ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiqadi. Bu esa o'z navbatida, imkoniyati cheklangan bolalarning jamiyatda munosib o'rin egallashlari, ijtimoiy moslashuvlari va shaxs sifatida to'liq shakllanishlari uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. — Toshkent: Adolat, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022–2026 yillarda Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. — Toshkent, 2022.
3. To'raqulova, N. A. Maxsus pedagogika asoslari. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
4. Mavlonova, R. A., Yuldasheva, Sh. M. Pedagogika nazariyasi va metodikasi. — Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2021.
5. Vigotskiy, L. S. Psixologiya razvitiya rebenka. — Moskva: Pedagogika, 1984.
6. Rubinshteyn, S. L. Osnovy obshchey psixologii. — Moskva: Pedagogika, 1989.
7. Lebedinskiy, V. V. Narusheniya psixicheskogo razvitiya u detey. — Moskva: Akademiya, 2003.
8. Safarova, M. A. Defektologiyada zamonaviy o'qitish texnologiyalari. — Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.

9. Karimova, V. M. Psixologiya va pedagogika asoslari. — Toshkent: Universitet, 2018.
10. UNESCO. Inclusive Education: Guidelines for Inclusion. — Paris: UNESCO Publishing, 2017.
11. Salimova, M. X. Maxsus ta'lim tizimida innovatsion metodlar. — “Pedagogik mahorat” jurnali, №4, 2021.
12. Ergasheva, Z. A. Inklyuziv ta'limning nazariy asoslari. — Toshkent: TDPU nashriyoti, 2022.